

'... נראה לפרש, דהנה דעת הוא מבדיל בין דבר לדבר, כאמרם ז"ל (ירושלמי ברכות ה,ב) אם אין דעת הבדלה מנין, וכ"ק אבי אדומו"ר זצלה"ה דייק לה עוד מקרא (משלי ג,כ) בדעתו תהומות נבקעו. והיינו שיודע שנפרד מהקדושה. והוא, דהנה אמרו ז"ל (סוטה ג) כל העובר עבירה אחת בעולם הזה, מלפפתו והולכת לפניו ליום הדין. פירש"י: מלפפתו — כורכתו. אם כן מובן עד כמה קשה לאדם לעשות תשובה שהרי העבירה עצמה היא אוסרתו כבעבותים, כמו שכתוב (ישעיה ה) הוי מושכי העון בחבלי השוא וכעבות העגלה חטאה, היינו שהעבירה עצמה היא כעבותות העגלה וכורכתו כנ"ל. אך אם האדם יש לו דעת ומרגיש עד כמה מגיע הפגם והוא נפרד ממקור החיים והוא כאיש אובד עצות ועומד מלא בושה והכנעה מרחוק, זה עצמו מרחיק ומבדיל ממנו את העבירה שעל כל פנים לא תהיה דבקה בו, דכמו שהוא עומד מרחוק, כן נעשית העבירה מרוחקת ממנו, ואז אפשר לבוא לידי תשובה, עזיבת החטא וחרטה באמת מעומקא דליבא, כי אין העבירה עוד דבוקה בו ומושכת לבו לאחור, אלא נפרדת ממנו, ואינו עוד קשור בידה.

ועל כן מובן שהעיקר הוא מה שיודע ומרגיש בחטא, אבל לא כשיודיעוהו אחרים והוא אומר איני יודע, אף שאנו מאמינים לדברי העד כל עוד שאינו מכחיש לומר לא אכלתי, מכל מקום אנו מאמינים נמי לו שהוא אינו יודע ואין לחייבו בקרבן, כי בעוד שהוא אינו מרגיש ואינו מאמין לעד ועדיין אינו יודע, אין לו תועלת בקרבן. אבל כשאינו מכחיש אלא שותק שכהודאה דמיא, היינו דאין הפירוש כהודאה דמיא שמודה לו שגם הוא יודע שכן הוא, אלא שמהימן לו העד, שוב יכול לבוא לכלל דעת עד כמה נפרד כנ"ל, שלעומתו העבירה נפרדת ממנו.

אך כל זה הוא בעד אחד מעידו אכלת חלב, אבל כששנים מעידין בו, מאחר שבדין תורה הוא שהשומע מפי הגדת עדים היא כאילו רואה המעשה בעיניו, כמו שכתב מהר"ל בספר דרך חיים, אם כן אין אנו מאמינים לו שעדיין הוא מסופק ואינו יודע או מכחיש, אלא אנו תופסין ששקר אומר, ועל כן ר' מאיר מחייב. ורבנן פטרי משום דמפרשין דבריו לא אכלתי שוגג אלא מזיד, וכל שיש לפרש דבריו כן אין אנו תופסין אותו למשקר ואינו רוצה בכפרה. אבל בעד אחד שאין מדין תורה להחשיב הגדתו כאילו רואה בעיניו, למה נחזיקו למשקר ואינו רוצה בכפרה, והכל מודים שמאמינים לו שאכתי לא ידע ושוב אין כאן תועלת בקרבן, אך כשאינו אומר איני יודע אלא שותק אנו תופסין שבודאי מאמין לדברי העד. (מתוך שם משמואל — ויקרא תרע"ג.)

יש להעיר במה שפירש שתיקה כהודאה — היינו שמאמין לעד, שלכאורה אין במשמע כן מדברי התוס' (בקרובין סה): שהעמידו באופן שאמר לו אכלת חלב בענין שהיה לך לידע, (וכ"כ כמה ראשונים, ובש"ך ביו"ד קכו סק"ב). ובאופן זה שתיקתו נחשבת כהודאה. והלא אם הכוונה שמאמינו, אין צורך להעמיד באופן זה. וגם מהתוס' בסוגיתנו (ד"ה דשתיקה) אין משמע כן.

דף פח

'הכא איתחזק איסורא דאשת איש ואין דבר שבערוה פחות משנים' — על גרמי 'אתחזיק' שאין עד אחד נאמן כנגדו [ועל הילפותא מ'וספרה לה' דגדה], ובבאור שיטות הראשונים — ע' באריכות בשב שבעתא ג, ט יא; בשערי ישר ו, א ב ובשו"ת שבט הלוי ח"ב נה, ובמובא ביוסף-דעת גטין ב: על נאמנות עד אחד בדבר שבערוה בדלא אתחזק איסורא — ע' בשו"ת מהרי"ק עב; תשו' מיימוניות אישות ג; בית הלוי ח"ב לו, ובמובא בגטין ב:

'משום דבידו לאתשולי עליה' — דקיימא לן כבית הלל שאמרו יש שאלה להקדש. ודוקא עד שלא בא ליד הגזבר. [ואף על פי שאמרו במקום אחר 'מי יימר דמזקיך ליה חכם' ואין הדבר בידו — כאן שונה שהרי די בשלשה הדייטות להתיר הנדר, הלכך יכול בנקל למצוא שלשה שיתירו לו]. (עפ"י נמוקי יוסף)

'אלא דאחר, ואמר ידענא ביה דאיתשיל מריה עליה, היא גופא מנלך' — מבואר שגם זה נחשב עדות כנגד 'אתחזק', אף על פי שהחכם עוקר הנדר למפרע, מכל מקום כל זמן שלא נשאל על הנדר, היה הדבר אסור באמת, והתר החכם מהוה סיבה מחודשת לעקירת הנדר, אבל עד לאותה שעה, יש כאן נדר ודאי. (עפ"י שערי ישר ב, ט. וע' שב שמעתא א, כב; שו"ת דובב מישרים ח"ב ה; בית ישי עב, א ועוד).

'אמר רבי זירא מתוך חומר שהחמרת עליה בסופה הקלת עליה בתחלה. — לא ליחמיר ולא ליקילי? — משום עיגונא אקילו בה רבנן' — התוס' מפרשים שתקנת חכמים היא להאמין לעד אחד אעפ"י שמדין תורה אינו נאמן. [ואין זה נחשב כעקירת דבר מהתורה מפני שיש בדבר טעם הגון וסמך להאמינו].

(ולשון שאמרו (בע"ב) 'כל מקום שהאמינה תורה עד אחד...' — לאו דוקא, ומצינו כיו"ב הרבה. ע' במצוין בב"ק צ ובסוכה מג. ובחזון איש (אה"ע כג, ג), כתב שאף לפי דברי התוס' סוף דבר מועיל הדבר מדין תורה, ובשבט הלוי (ח"ד קסג, ו) דחה זאת).

ואילו הרא"ה נקט (וכן נקטו הריטב"א נמו"י ומהרש"ל) שבכגון זה, דבר העשוי להתגלות, וגם מחמירים אנו עליה בסופה — נחשב הדבר כעדות גמורה המועילה מדין תורה, דאנן סהדי בדבר. והכתוב מסר לחכמים לקבוע איזהו דבר מפורסם וניכר שהוא אמת, שיהא חשוב כעדות. ומה שאמרו 'משום עיגונא אקילו בה רבנן' — פירוש, כי חכמים בכל מקום מחמירים וכאן הקלו בזה לדונו כעדות ברורה כל זמן שלא באו עדי הכחשה.

(ואף לפי דעה זו, לענין ממון אין מקבלים עדותו, שלכך אין אחים יורדים לנחלה על פי עדות עד אחד שמת בעלה (כדלהלן קטו). וע' בטעמי הדבר בשו"ת תורת חסד אה"ע מ; אוצר הפוסקים יז, ג; שבט הלוי ח"ד קסג, ה).

ושיטת רש"י (בשבת קמה:) שהטעם הוא משום כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש והפקיעו חכמים את הקדושין ממנו. [והקשה הנמוקי-יוסף ממה שאמרו להלן אחיו של ראשון חולץ מן התורה ואחיו של שני מדרבנן, ואם נאמר שהפקיעו את קדושי הראשון, היה צריך להיות להפך. ויש אומרים שלא הפקיעו חכמים אלא כשהיא מדייקת, אבל אם הוברר שלא דייקה — לא הפקיעו הקדושין. (עפ"י שטמ"ק כתובות ג; מאירי; עצי ארוזים; תורת חסד אה"ע מ; הר צבי, ע"ש)].

(עוד בגדרי נאמנות עד אחד בעדות אשה שמת בעלה ובשיטות הראשונים — ע' בשערי ישר ג, ב; מרומי שדה; שבט הלוי ח"ד קסג, ה"ז).

'(ע"ב) 'כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הרי כאן שנים ואין דבריו של אחד במקום שנים' — יש אומרים: דוקא בדבר שבערוה וכד' שצריך שנים והאמינו לזה כשנים, אבל באיסור דעלמא הואיל ודי באחד, לא האמינו עד אחד כשתים, הלכך כאשר בא אחר והכחישו — הרי זו הכחשה, כאחד מול אחד. (ע' ריטב"א בשם ר"י, ומובא בנמו"י; יש"ש ה). ויש חולקים. (עתוס' להלן קיז: ד"ה הא).

*

ולהיתך עם קדוש וסמוך לו ויצו משה — אזהרה לבית דין שיעשוך לקדש עצמך. (בעל הטורים — תבא)

דף פט

'קנסוה רבנן... רישא דעבדא איסורא קנסוה' — וטעם קנס זה, כדי לעגנה שלא תנשא בלא גט. אי נמי, כמו שפרשו בירושלמי והוא הנכון, צריכה גט משני כדי לברר איסורו של ראשון. כלומר, עושים קיום לקדושי שני כדי לאוסרה על הראשון ולעשות הולד ממנו ממזר קודם גירושי שני. (עפ"י נמוקי יוסף)

דפים פט — צ

סיכומי כללים ושיטות

עקירת דבר מן התורה על ידי החכמים; הוראת שעה 'למיגדר מילתא' (צ)

החילוק בין עקירה ב'שב ואל תעשה' לעקירה ב'קום ועשה'
א. מסקנת הסוגיא (ע' ב"י או"ח סוף תיח), שאין בית דין מתנים לעקור דבר מן התורה אלא ב'שב ואל תעשה'. פירושו: שמדין התורה חייב לעשות דבר פלוני, ואומרים לו חכמים שב ואל תעשה אותו דבר. כגון ביטול תקיעת שופר בראש השנה שחל בשבת, שאין כאן 'עקירה בידים' (רש"י כאן. וע' תוס' בסוטה (ח). שכתבו שאין זה בגדר 'עקירה'). וכן הביאו הפוסקים להלכה (ע' סמ"ג עשין ריב; ב"י או"ח סוף תיח; שו"ע יו"ד שעב, א; מג"א יג, ח, ועוד).
אין הבדל בכל זה בין תקנה או גזרה שכל עיקרה ביטול דין תורה, כדוגמת תקיעת שופר בשבת, לבין איסור דרבנן, שנפגש במקרה מסוים כנגד דין תורה, שפעמים ראו צורך להעמיד דבריהם כנגד דין תורה, ב'שב ואל תעשה', כדוגמת 'ערל הזאה ואיזמל' המובאים בסוגיתנו. אמנם בכגון אלו, אין כלל תמידי בדבר, ופעמים לא העמידו דבריהם, כמבואר בכמה מקומות בש"ס. (ע' למשל במשנה בראש השנה לב: ובגמרא שם; סיכה מב ובתוס'; תוס' ורא"ש ביצה ח. ועוד רבות).

מתי עקרו אף ב'קום ועשה'

ב. כתבו התוס' בכמה מקומות (פט: פח. ובגה"ש שם צי"ן לעוד מקומות) שכשיש פנים לדבר ו'קצת טעם וסמך' עוקרים הם דין תורה אף ב'קום ועשה'.

(זו לשון החזו"א (אה"ע כב, ג) בהסבר דברי התוס': 'ודעת תו' דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מה'ת בדבר שיש בו טעם, והיינו, דמתחילה ניתנה תורה על דעת חכמים להכריע מה נקרא ידיעה ועד להתיר אשת איש, וחכמים יקבעו בזה חוקים קבועים לכל ישראל, או כל בית דין לבני עירם, וכל שלא קבעוה בית דין, לא מקרי עדות, זולת שני עדים שאמרה תורה בפירוש, אבל כשישבו ב"ד והסכימו על מופת מן המופתים שיהא חשוב כעדים, הרי זה רצוי לפני המקום על פי התורה. וכן כתבו תו' בניזיר... ע"ש שהאריך. ויש ללמוד מדבריו שכשאין שייכת הגדרה זו, שהכתוב מסר הענין לקביעת החכמים — אין בכחם של חכמים לעקור דין תורה. וכן משמע מדברי הגמרא (צ, ב) דפריך מ'אליו תשמעון'... 'זליגמר